

19.4.2018

EOAK/2278/2017

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Håkan Stoor

ERISTETYN POTILAAN OLOSUHTEET PSYKIATRISISSA SAIRAALASSA

1 KANTELU

A (jälj. kantelija tai potilas) arvosteli poliisin ja B:n sairaalan henkilökunnan menettelyä. Kantelija kertoo, - - -. Sen jälkeen poliisit veivät hänet putkaan ja edelleen terveyskeskuspäivystykseen, missä hänet otettiin sairaalahoitoon. Osastolla hän pyysi soittamaan vanhimmalle pojalleen, mutta sairaanhoitaja - - - mielestä kantelija oli agitoitunut ja hänet vietiin eristystilaan. Siellä hän joutui virtsaamaan ja ruokailemaan samassa tilassa.

Kantelun perusteella päätin tutkia kantelijan eristämiseen liittyvät tapahtumat. Pyysin B:n kaupungin viranomaisia vastaamaan erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

1. Onko sairaanhoitaja rajoittanut kantelijan puhelimen käyttöä kantelussa mainitulla tavalla? Onko asiassa siinä tapauksessa menetelty mielenterveyslain 22 j §:n (yhteydenpidon rajoittaminen) mukaisesti?
2. Millä perusteella kantelija eristettiin ja millä tavalla häntä valvottiin eristämisen aikana? Millä tavalla WC-käynnit ja ruokailu järjestettiin eristämisen aikana?

- - -

3 RATKAISU

Käsitykseni mukaan B:n sairaalan henkilökunnan menettelyä ei ole pidettävä lainvastaisena.

Esitän kuitenkin jäljempänä suosituksen eristetyn potilaan puhelimen käytöstä sekä käsitykseni eristetyn potilaan hyvinvoinnista huolehtimisesta ja eristämistilan varustuksesta (kohta 3.2 ja 3.3).

3.1 Tapahtumista saatu selvitys

Ylilääkäri C:n selvityksestä ilmenee seuraavaa:

Kantelu koskee osastonhoitajaksoa 10.2.–13.2.2017. Potilaan tarkkailuun asettaminen ja sisäänkirjaus tapahtui sairaanhoitopiirin päivystyksyksikössä. Potilas siirtyi päivystyksyksiköstä osastolle aamupäivällä 11.2.2017. Hän vaati päästä soittamaan omaisille ja hänen puhelunsa omaisille yhdistettiin. Tämän jälkeenkin potilas vaati jatkuvasti soittoa erinäisiin paikkoihin ja käyttäytyi rauhottomasti selvityksestä lähemmin ilmenevällä tavalla.

Potilasta yritettiin pitkään rauhoittaa puheella, mutta potilas ei ollut puheella tavoitettavissa. Potilaan käyttäytyminen häiritsi muiden potilaiden hoitoa ja oli myös vaaraksi muille potilaille ja myös hoitohenkilökunnalle, ja potilas jouduttiin 11.2.2017 klo 10.38 eristämään. Eristys päätettiin lopettamaan 12.2. klo 02.00 yöllä. Tarkkailuaikaa koskevissa ja lääkärin tekemässä tarkkailuhaastattelussa ei todettu potilaan kohdalla psykoottistasoisia oireiluja, tarkkailujakson jälkeen ei todettu edellytyksiä potilaan tahdosta riippumattomalla psykiatriselle sairaalahoidolle.

Vapaaehtoiseen osastohoitoon potilas ei halunnut jäädä, joten 13.2.2017 sovittiin uloskirjoituksesta.

Vastauksena selvityspyynnössä esittämiini kysymyksiin vastattiin seuraavasti:

1. Psykiatrinen sairaanhoitaja - - - ei rajoittanut potilaan puhelimen käyttöä kantelussa mainitulla tavalla. Potilas jouduttiin eristämään osastolle siirtymisen jälkeen, eristykseen potilaalla ei ole mahdollista saada mukaan omaa puhelinta. Eristyksen päättymisen jälkeen potilaalla on ollut mahdollista käyttää omaa puhelintaan ja pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle rajoituksetta. Eristämistilanteissa pääsääntöisesti ei tehdä päätöstä yhteydenpidon rajoittamisesta.
2. Potilas jouduttiin eristämään, kun hänen käyttäytymisensä häiritsi muiden potilaiden hoitoa ja oli vaaraksi muille potilaille ja myös hoitohenkilökunnalle.

Eristettynä olevan potilaan hoito ja seuranta on ohjeistettu seuraavasti. Eristetylle potilaalle määrätään vastuuhoidtaja, jonka tehtävänä on huolehtia siitä, että potilas toimenpiteen aikana saa riittävän hoidon ja huolenpidon ja mahdollisuuden keskustella hoitohenkilökunnan kanssa. Potilaan tilanne tarkistetaan videoyhteyden ja kahdensuuntaisen kuulo-yhteyden avulla vähintään 15 min. välein. Potilasta neuvotaan yhteyden olemassa olosta ja käytämisestä. Vähintään 30 min. välein suoritetaan arvio tapaamalla potilas tai eristyshuoneen ikkunan kautta. Mikäli potilaan terveydentilaa ei pystytä arvioimaan ikkunan kautta, on aina mentävä potilaan luo. Vakavassa itsemurhavaarassa tai muuten itseään vahingoittavan potilaan tarkkailun on oltava jatkuvaa. Kirjaukset potilaan tilasta tehdään erilliselle paperiselle eristysseurantalomakkeelle 15 min. välein. Tämän lisäksi hoitajat kirjaavat eristyksen kulkuun liittyviä asioita sähköiseen sairauskertomukseen. Yöaikaan potilaan nukkuessa häntä ei herätetä eristyksen aikana, ellei hänen terveydentilansa sitä vaadi.

Eristetylle potilaalle viedään eristykseen osaston päivärytmiin liittyvät ateriat ja esim. tarvittava määrä juotavaa. Potilas pääsee pyytäessään WC-käynneille, ja suihkuun.

Päätöksen eristämisestä tekee lääkäri. Lääkäri tarkastaa eristetyn potilaan vähintään kolme kertaa vuorokaudessa (8 h välein) ja tekee tarvittaessa päätöksen eristämisen jatkamisesta.

Ylilääkärin näkemyksen mukaan potilasta on kohdeltu asianmukaisesti ja hyvin.

3.2 Eristetyn potilaan yhteydenpito sairaalan ulkopuolelle

Mielenterveyslain 4 a luvun mukaan tarkkailuun otetun potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saadaan rajoittaa laissa tarkemmin säädetyin edellytyksin. Laissa säädetään muun muassa potilaan eristämisestä ja yhteydenpidon rajoittamisesta.

Selvityksen perusteella ei ole ilmennyt, että potilaan eristämisessä olisi menetelty lainvastaisesti.

Sen sijaan olen kiinnittänyt huomiota selvityksessä olevaan toteamukseen, että eristykseen potilailla ei ole mahdollista saada mukaan omaa puhelinta ja että eristämistilanteissa pääsääntöisesti ei tehdä päätöstä yhteydenpidon rajoittamisesta.

Arvioin tätä käytäntöä seuraavasti.

Tarkkailussa olevan tai hoitoon määrätyn potilaan yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään mielenterveyslain 22 j §:ssä seuraavaa:

Potilaalla on oikeus pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle käyttämällä puhelinta, lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai muita luottamuksellisia viestejä ja muita lähetyksiä sekä vastaanottamalla vieraita.

Potilaan yhteydenpitoa sairaalan ulkopuolelle saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle tai turvallisuudelle tai jos rajoittaminen on välttämätöntä muun henkilön yksityiselämän suojaamiseksi.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua syystä potilaan lähettämä tai hänelle osoitettu yksittäinen kirje tai muu siihen rinnastettava viesti saadaan lukea ja pidättää. Potilaan hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät välineet ja laitteet saadaan rajoituksen ajaksi ottaa toimintayksikön haltuun tai niiden käyttöä saadaan rajoittaa. [...]

Potilaan ja sairaalan toimintaa valvovien viranomaisten, lainkäyttöviranomaisten ja ihmisoikeuksien kansainvälisten valvontaelimien välistä kirjeenvaihtoa tai muuta yhteydenpitoa ei saa rajoittaa. Potilaan yhteydenpitoa oikeusavustajaansa tai sairaalan potilasasiamieheen ei saa rajoittaa.

Sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaavan ylilääkärin tai muun vastaavan lääkärin on tehtävä 2 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamisesta kirjallinen päätös. Ennen päätöksen tekemistä on potilaalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Myös muulle sairaalan tiedossa olevalle asianosaiselle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa se toteutetaan. Rajoitusta koskevan päätöksen tulee olla määräaikainen ja se saa olla voimassa enintään 30 päivää kerrallaan.

Säännöksestä tai sen perusteluista (HE 113/2001 vp) ei käy ilmi, millä tavalla yhteydenpidon rajoittamista on arvioitava eristetyn potilaan kohdalla. Mielestäni tällainen rajoitus ei kuitenkaan automaattisesti seuraa siitä, että potilas eristetään muista potilaista. Eristetyllä potilaalla voi pikemmin olla erityinen tarve saada yhteys sairaalan ulkopuoliseen tahoon. Lisäksi on otettava huomioon, että 22 j §:n 4 momentin mukaan potilaan yhteydenpitoa valvontaviranomaiseen, oikeusavustajaan ja potilasasiamieheen ei saa lainkaan rajoittaa.

Toisaalta eristetyn potilaan terveydentila saattaa olla sellainen, että hänelle ei voida antaa puhelinta lain 22 j §:n 2 momentissa mainitusta syystä.

Tarkemman lainsäädännön puuttuessa suositan sellaista käytäntöä, että yhteydenpidon rajoittamisesta tehdään mielenterveyslain mukainen päätös siinä tapauksessa, että potilas haluaa eristämisen aikana käyttää puhelinta, mutta pyyntöön ei edellä mainitusta syystä voida suostua. Sillä tavalla hän voi jälkikäteen saattaa toimenpiteen lainmukaisuuden tuomioistuimen tutkittavaksi.

Mitä tulee eristetyn potilaan yhteydenpitoon valvontaviranomaiseen, oikeusavustajaa ja potilasasiamieheen olen eräässä aikaisemmassa ratkaisussani (EOAK/4262/2016) arvioinut asiaa seuraavasti:

"[Mielenterveyslain 22 j §:n] 4 momentin mukaan potilaan yhteydenpitoa oikeusavustajaansa ei saa rajoittaa. Kielto on ehdoton. Pidän kuitenkin mahdollisena, että esimerkiksi eristetyn psykiatrisen potilaan terveydentila voi olla sellainen, että puhelinta tai muita yhteydenpitovälineitä ei voida tilapäisesti antaa hänen käyttöönsä. Tällaisen tilanteen on kuitenkin oltava hyvin poikkeuksellinen ja mahdollisimman lyhytaikainen. On otettava huomioon, että sellainen yh-

teydenpidon rajoittaminen, joka ei perustu nimenomaiseen lainsäädännökseen saattaa loukata perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa suojattua yksityiselämän suojaa.”

3.3 Eristetyn potilaan hyvinvoinnista huolehtiminen ja eristystilan varustus

Hoitajan 11.2.2017 tekemien merkintöjen mukaan kantelija oli ”virtsanut eriön lattialle, siivottu virtsat pois ja viety potilaalle lounasta.”

Tapahtumasta ei ole tarkempaa selvitystä asiakirjoissa. Sairaalan antamasta selvityksestä käy kuitenkin ilmi, että potilaan tilanne tarkistetaan säännöllisesti videoyhteyden ja kahdensuuntaisen kuuloyhteyden avulla. Potilasta neuvotaan yhteyden olemassa olosta ja käyttämisestä. Selvityksen perusteella kantelijalla on siten ollut mahdollisuus saada yhteys henkilökuntaan päästäkseen wc:hen.

Korostan kuitenkin yleisellä tasolla, että eristetyn potilaan ihmisarvoinen kohtelu ja laadultaan hyvä terveyden- ja sairaanhoito edellyttävät, että henkilökunta huolehtii siitä, että potilaalla on aina mahdollisuus päästä wc:hen.

Mitä tulee potilaan ruokailujärjestelyihin, olen psykiatriin sairaaloihin tekemilläni tarkastuksilla pitänyt nöyryyttävänä, jos eristetty potilas joutuu ruokailemaan seisten tai lattialla istuen ohuella patjalla. Ruokailun ajaksi potilaalle voisi tuoda tason ruokatarjottimelle, jos potilasta ei voida viedä ruokailemaan eristystilan ulkopuolelle. Olen suosittanut, että eristetyn potilaan ruokailun toteuttamisesta olisi hyvä olla erillinen ohjeistus.

Olen myös suosittanut, että eristystilojen varustukseen ja kalustukseen kiinnitetään enemmän huomiota ja että uusia tiloja suunniteltaessa kiinnitetään huomiota eristystilojen turvallisuuteen ja sisustukseen, jotta eristettyjen potilaiden ihmisarvoinen kohtelu toteutuisi nykyistä paremmin.

Koska asiakirjoissa ei ole selvitystä eristyshuoneen varustuksesta tai tarkempaa kuvausta siitä, millaisissa olosuhteissa kantelija joutui ruokailemaan, tyydyn kiinnittämään sairaalan huomiota edellä esittämiini käsityksiin.

3.4 Muut kantelussa esitetyt asiat

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, että muilta kantelussa mainituilta osin ei ole ilmennyt aihetta epäillä lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa esittämäni ohjaavat käsitykseni B:n kaupungin hyvinvointitoimialan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sinne jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän päätökseni anonymisoituna sosiaali- ja terveysministeriölle, ja esitän sen harkittavaksi tässä päätöksessä käsiteltujen kysymysten huomioon ottamista lainsäädäntöä kehitettäessä.